

NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
Department of English Philology and Translation
(Ukraine)

SIBERIAN FEDERAL UNIVERSITY
Department of Business Foreign Language
(Russian Federation)

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
Institute of East Slavonic Philology
(Republic of Poland)

*Dedicated to the 85th anniversary of the National Aviation University
and the 15th anniversary of the NAU Institute of the Humanities*

General and Specialist Translation / Interpretation

**Theory
Methods
Practice**

2018

Kyiv
Agrar Media Group

УДК: 81' 25 (063)(081)

Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. – К.: Аграр Медіа Груп, 2018. – 508 с.

Збірник містить статті учасників XI Міжнародної науково-практичної конференції з питань теорії та практики перекладу, що відбулась 20-21 квітня 2018 року на кафедрі англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Специальный и художественный перевод: теория, методология, практика: сборник научных трудов / под общей ред. А.Г. Гудманяна, С.И. Сидоренко. – Киев: Аграр Медиа Групп, 2018. – 508 с.

Сборник содержит статьи участников XI Международной научно-практической конференции по актуальным вопросам теории и практики перевода, которая состоялась 20-21 апреля 2018 года в Национальном авиационном университете (г. Киев, Украина).

General and Specialist Translation/Interpretation: Theory, Methods, Practice: International Conference Papers. – Kyiv: Agrar Media Group, 2018. – 508 p.

The book contains papers contributed by the participants of the 11th International Conference on theory and practice of translation / interpretation at the National Aviation University (Kyiv, Ukraine) on 20-21 April 2018.

Головний редактор:

*А.Г. Гудманян, доктор філологічних наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)*

Редакційна колегія:

*З.З. Кіквідзе, доктор філологічних наук, професор
(Тбіліський державний університет імені Іване Джавахішвілі, Грузія)
Л.В. Коломієць, доктор філологічних наук, професор
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна)
І. Любоха-Круглік, доктор філологічних наук, професор
(Сілезький університет в Катовіце, Республіка Польща)
О. Малиса, доктор філологічних наук
(Сілезький університет в Катовіце, Республіка Польща)
Г.В. Межжеріна, доктор філологічних наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)
В.А. Разумовська, кандидат філологічних наук, доцент
(Сибірський федеральний університет, Російська Федерація)
С.І. Сидоренко, кандидат філологічних наук, доцент
(Національний авіаційний університет, Україна)*

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 2 від 19.03.2018 р.)

ISBN 978-617-646-429-7

© Колектив авторів, 2018
© Національний авіаційний університет, 2018

фольклорної казки символи розкривають національний колорит окремого етносу, адекватне відтворення якого сприяє розвитку та посиленню міжкультурної комунікації.

Література

1. Новикова М.А. Символика в художественном тексте. Символика пространства (на материале «Вечеров на хуторе близ Диканьки» Н.В. Гоголя и их английских переводов): учебное пособие / М.А. Новикова, И.Н. Шама. – Запорожье: СП «Верже», 1996. – 172 с.
2. Аверинцев С.С. Символ: философский энциклопедический словарь / С.С. Аверинцев. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – С. 607-608.
3. Шама И.Н. О декодировании и воспроизведении символики в поэтическом переводе (на материале «The arrow and the song» Г.У. Лонгфелло) / И.Н. Шама // Вісник ЗНУ :Філологічні науки, 2008. – №1. – С. 223-232.
4. Кикоть В.М. Підтекстовий образ, символ та переклад / В.М. Кикоть // Філологічні трактати, 2013. – Т. 5, № 2. – С. 43-57.
5. Андреева Е.Д. Передача образного и символического плана в переводе (на материале творчества Джона Китса) / Андреева Е.Д. // Вестник Оренбургского государственного университета, 2015. – Вып. 11. – С. 179-185.
6. Верхотурова Н.А. ТекстООбразующая функция символа «Колокол» в европейской и американской поэзии конца XVIII-XIX в. в русских переводах / Н.А. Верхотурова // Вестник Том. гос. ун-та., 2013. – №372. – С. 19-24.
7. Соколова В.В. Когнитивный аспект представления символа в параллельных поэтических текстах :дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Соколова Виктория Владимировна. – Уфа : Башкирский гос. университет, 2006. – 201 с.
8. Панасенко К.О. Символика поэтического текста как объект перевода (на материале украинских та російських перекладів англомовної поезії XIX-XX ст.): афтореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.16 “Перекладознавство” / Панасенко Катерина Олександрівна. – Херсон : Херсонський державний університет, 2015. – 22 с.

Наталія Іваницька

м. Вінниця, Україна

Лінгвокогнітивні аспекти сучасного перекладознавства

Перекладацька думка на сучасному етапі розвитку науки про мову, узагальнюючи результати перекладацької практики з часів античності до наших днів, прагне не лише описати, але й з'ясувати діалектичні протиріччя, властиві перекладу як особливому виду людської діяльності. Водночас визначальним у сучасному мовознавстві постає антропоцентричний вектор, який повернув людині статус «мірила всіх речей», поставивши її в «центр світобудови» [1, 64]. Отож

невипадково, що наукові інтереси дослідників переорієнтувалися з об'єкта пізнання на його суб'єкт. Антропоцентризм як один із панівних і визначальних принципів лінгвістичної методології не залишив осторонь й сьогоденне перекладознавство. Залучення до перекладознавчих досліджень основних положень і досягнень когнітивної лінгвістики дає змогу говорити про розвиток транслятологічної, чи перекладознавчої лінгвокогнітології як сутнісно нової, прогресивної науки, що виникла на перетині когнітивної лінгвістики та теорії перекладу.

Найважливіші принципи когнітивної лінгвістики (трактування людини як суб'єкта в безперервній дії, творця знань, що приймає, переробляє і продукує інформацію, керуючись певними схемами і стратегіями в своїх діях) визначають вектори розвитку когнітивного напрямку в галузі перекладознавства.

Варто згадати в цьому контексті і про те, що на разі теорія лінгвістичної відносності В. фон Гумбольдта отримує нове прочитання, привертаючи увагу філософів, лінгвістів і когнітологів до проблеми впливу структури мови на мислення, тісний взаємозв'язок мови і світосприйняття носіїв цієї мови. Сьогодні ця теорія доповнюється гіпотезами етнолінгвістів про наявність у кожній лінгвокультурній спільноті свого власного способу сприйняття дійсності, що формується під впливом як мовних, так і немовних засобів, що підтверджує існування глибинних архетипів, які обумовлюють ментальну та нементальну поведінку представників певної лінгвокультурної спільноти [2, с. 565].

Помітним стає той факт, що принципи і поняття когнітивної лінгвістики все глибше вкорінюються в сучасній теорії перекладу, яка розглядає сам процес відтворення вихідного тексту в цільовій мові не просто як лексико-граматичну заміну одиниць однієї мови одиницями іншої, але як «діалог двох національних культур», а конкретніше – діалог двох представників конкретних національних культур, що виявляється найбільш значимо, коли мова йде про переведення з однієї мови на іншу [3, с. 15].

Слід зауважити, що теорія перекладу, яка тривалий час розробляла технологію перекладу, орієнтуючись здебільшого на кінцевий результат (цільовий, вторинний текст), вивчаючи основні перекладацькі стратегії та прийоми, стає дисципліною різноплановою і комплексною.

Набуває нового звучання твердження Е. Сепіра про те, що «надзвичайно важливо, щоб лінгвісти, яких часто звинувачують ... у відмові вийти за межі свого дослідження, нарешті, зрозуміли, що може

означати їх наука для інтерпретації людської поведінки взагалі <...> вони повинні будуть все більше і більше займатися різними антропологічними та соціологічними і психологічними проблемами, які з'являються в царині мови» [4, с. 47].

Розглядаючи переклад саме як «діалог національних культур», ми припускаємо передачу якоїсь етнокультурологічної інформації в перекладі. Так, екстралінгвістична, імпліцитна інформація, або «імплікатура» (термін Г. Грайс, 1981), постає вкрай важливішою для процесу комунікації, а відповідно і для адекватного перекладу, ніж власне «системні значення мовних одиниць» [5, с. 122].

Будь-який мовний твір, а особливо твір літературний, в якому виразність є вирішальним інформаційним фактором, тісно пов'язаний із національними і культурними складовими. Можна припустити, що сприйняття одержуваної інформації залежить не тільки і не стільки від нашого знання мови як системи знаків, скільки від колективного та особистісного досвіду, оцінок і переваг, національного менталітету, свідомих і інтуїтивних реакцій на ступінь виразності певної інформації, одержуваної ззовні.

Перекладацькі дослідження двох останніх десятиліть найбільш активно використовують досягнення когнітивної лінгвістики і етнолінгвістики, визначаючи переклад як повноправну мовну діяльність, що у всіх його видах постає складним, специфічним, вторинним відносно мовленнєвої діяльності [3, с. 78]. Беручи до уваги той факт, що перекладач працює з текстом, займається питаннями кодування і декодування інформації, сам переклад можна розглядати як складну лінгвокогнітивну діяльність, у процесі якої перекладач стикається як з власне лінгвістичними труднощами, так і з труднощами екстралінгвістичного характеру.

У цьому аспекті переклад як діяльність і переклад як результат цієї діяльності є невід'ємними від поняття культури. На цьому наголошував у своїх теоретичних роботах А.Д. Швейцер: «Переклад – це не лише взаємодія мов, але і взаємодія культур ... Процес перекладу «перетинає» не лише кордони мов, а й межі культур» [6, с. 37]. Якщо погодитися з тим, що текст є частина екстралінгвістичної реальності і по суті своїй постає як опосередковане відображення певного фрагмента навколишньої дійсності, то слід визнати, що ми маємо справу не лише з двомовним перекладом, але і з діалогом представників різних культурних спільнот, тобто міжкультурним діалогом.

Процес перекладу можна розглядати як взаємодію і взаємовплив двох мовних особистостей, а саме автора, що створює художній твір і

сприймає реальність крізь призму своєї свідомості, і перекладача, що піддає твір вторинному переосмисленню.

Отже, врахування когнітивних процесів і принципів не лише в перекладознавстві як теоретичній науці, а й як прикладній дисципліні, дає змогу вийти на новий якісний рівень перекладу, по-новому розглядати поняття адекватності та еквівалентності перекладу, феномен перекладної множинності, а також ефективно розв'язувати проблеми неперекладності.

Перекладознавча (транслятологічна) лінгвокогнітологія пов'язана з акцентами в розумінні мови, що відкривають перспективи вивчення людини, її інтелекту й свідомості у всіх різноманітних зв'язках з мовою. При цьому зазначений напрям розвитку перекладознавства навряд чи може виступати альтернативним способом перекладу. Натомість безсумнівним є залучення його до перекладознавчого процесу саме через новітність пізнання лінгвістичної реальності, мови і перекладу як форми взаємодії національних мов і культур.

Зокрема, транслятологічна лінгвокогнітологія, розглядаючи процес перекладу як «ментальний» процес, що протікає безпосередньо в нашій свідомості, дозволяє проаналізувати діяльність перекладача як мовної особистості, що володіє власними якостями і характеристиками, а отже, виявити і описати нові перекладацькі стратегії для здійснення повноцінного, адекватного перекладу. Крім того, звернення перекладознавства до лінгвокогнітології й оперування такими поняттями, як «концепт», «концептосфера» полегшує роботу перекладача з «безеквівалентною лексикою», що має національну, геополітичну або історичну основу.

Загалом варто зазначити, що концепт як когнітивне поняття, а також як ключова одиниця понятійного апарату перекладознавчої лінгвокогнітології слід розглядати як одиницю ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; оперативну змістовну одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (*lingua mentalis*), відображеної в людській психіці (О.С. Кубрякова). Лінгвально-ментальний комплекс, поєднуючи в собі концептуальні системи і мову мозку, відчуваючи вплив з боку індивідуально-особистісних якостей людини, створює уявлення про ті сенси, якими оперує людина в процесі мислення і які відображають зміст досвіду і знання, зміст результатів людської діяльності і процесів пізнання світу у вигляді деяких «квантів знання» (термін О.С. Кубрякової). Перекладознавча лінгвокогнітологія, перебуваючи на стику двох дисциплін та інтегруючи знання когнітивних наук і

перекладознавства, дозволяє враховувати при перекладі і власне лінгвістичні, і когнітивні, і лінгвокультурологічні чинники. Опис національної концептосфери, національного менталітету, основних ціннісних компонентів, які є значущими для даної культури загалом і окремих її представників зокрема, дозволяє знімати багато труднощів в процесі перекладу. Перекладознавча лінгвокогнітологія відкриває нові перспективи для осягнення суті процесу перекладу і оцінки його результатів, розглядаючи мову як єдність ментальних і власне лінгвістичних структур, виводить сам процес перекладу і діяльність перекладача на принципово новий рівень.

Без сумніву, для правильної оцінки закономірностей перекладацької діяльності необхідним є комплексне вивчення мовної особистості як автора, так і перекладача, а також звернення до національно-культурних чинників, що впливають на діяльність цих особистостей. Основні принципи когнітивної науки дають змогу припустити, що особливості міжкультурного контакту, до яких також відноситься і переклад літературних творів, у кожному конкретному випадку мають як особистісний відбиток діяльності суб'єкта, так і загальні характеристики етнолінгвістичної спільноти і національної мови. Отже, дослідження в річищі когнітивних знань є вкрай важливими для розвитку сучасного перекладознавства, оскільки вони допоможуть змодельувати процес перекладу як акт міжкультурної комунікації і спроєктувати вплив на даний процес та його учасників психологічного фону, який багато в чому визначає характер національної мови та національної ментальності.

Література

1. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // Филологические науки. 2001. – № 1. – С. 64-72.
2. Психологическая энциклопедия. 2-е изд. / Под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. – СПб.: Питер, 2006. – 1096 с.
3. Оболенская Ю.Л. Художественный перевод и межкультурная коммуникация. – М: Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2010. – 264 с.
4. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М.: Прогресс, 2002. – 656 с.
5. Казакова Т.А. Художественный перевод. Теория и практика. – СПб: ИнЪязиздат, 2006. – 544 с.
6. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. – М.: Наука, 1988. – 280 с.